

การพัฒนาการเรียนการสอนนักศึกษาพยาบาลแบบบูรณาการโดยสอดแทรก คุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบในวิชาการสร้างเสริมสุขภาพ และการป้องกันการเจ็บป่วย ปีการศึกษา 2551

Development a Model to Teach Health Promotion and Illness Prevention with the Integration of Ethics, Morals and Systematic Thinking for Nursing Students Academic Year 2008

รัตน์ดาวรรณ คลังกลาง พย.ม.*

บทคัดย่อ

การวิจัยในชั้นเรียนนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบในวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย ในหัวข้อ “การสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวม การป้องกันปัญหาสุขภาพ และการใช้กระบวนการพยาบาลบนพื้นฐานทฤษฎีการดูแลด้วยความเอื้ออาทรในการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วยของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุ” โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและจริยธรรม ผู้ร่วมวิจัย คือ อาจารย์ที่ร่วมสอน และนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 124 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การทบทวนบทเรียน บันทึกการเรียนรู้ และการสังเกตพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนี้ เป็นการพัฒนาทั้งความรู้เชิงทฤษฎี คุณลักษณะส่วนบุคคลอย่างทั่วถึงที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนที่หลากหลายและแปลกใหม่ เช่น การศึกษาผู้รับบริการจริงในชุมชน การประชุมกลุ่มย่อยการใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา การสรุปความคิดรวบยอดด้วยแผนที่ความคิด ซึ่งส่งผลให้นักศึกษามีการเรียนรู้ในการสร้างนิสัยที่ดี สนุกกับการเรียน การกล้าแสดงออกมากขึ้น และได้ช่วยเหลือกันในการเรียนแบบอื่น

ผลการประเมินการเรียนการสอนในทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.18$, $SD = 0.33$) และนักศึกษาได้พัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ พัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในระดับมาก ($\bar{x} = 4.36$, $SD = 0.43$), ($\bar{x} = 4.44$, $SD = 0.13$), ($\bar{x} = 4.20$, $SD = 0.19$) ตามลำดับ และจากการรับรู้สมรรถนะรายชั้นปีและคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.28$, $SD = 0.25$) และพบว่า มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, $SD = 0.13$)

คำสำคัญ: การเรียนการสอนแบบบูรณาการ การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม การคิดอย่างเป็นระบบ

Abstract

This classroom participatory action research was conducted to develop a model to integrate ethics, morals, and systematic thinking into the teaching included holistic health promotion, prevention of health

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น

problems, and application of the nursing process based on caring theory and the consideration of human rights and ethics in promoting health and preventing illnesses of an individual, the family, and the community throughout the lifespan. Research participants included four nursing instructors and 124 second – year nursing students registered for the course “health promotion and illness prevention” in the first semester of the 2008 academic year. Data collection by focus group discussions, in-depth interview questions, content review, behavioral observation and interview. Quantitative data were analyzed to obtain percents, means, and standard deviations. A content analysis was conducted to analyze qualitative information.

This development of an integrated teaching model was the development of both theoretical knowledge and comprehensive individual characteristics. As a result, learners could apply what they learned further in the future. Various teaching – learning methods implemented in this study such as assessing actual clients in the community, small group meetings, aesthetic dialogues, and mind – mapping allowed nursing students to develop a good work ethic, enjoy learning, become more outspoken, and another in learning in other courses. An evaluation of student learning was at a high level in every aspect ($\bar{x} = 4.18$, $SD = 0.33$). Students reported high levels of knowledge, experiences and skills ($\bar{x} = 4.36$, $SD = 0.43$), systematic thinking ($\bar{x} = 4.44$, $SD = 0.13$), and ethics and morals ($\bar{x} = 4.20$, $SD = 0.19$). The perceived second- year student competency level and desirable student characteristics were also high ($\bar{x} = 4.28$, $SD = 0.25$). More importantly, students were highly satisfied with this integrated teaching – learning model ($\bar{x} = 4.33$, $SD = 0.13$).

Keywords: integration, ethics, morals, systematic thinking

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาในวิชาชีพการพยาบาล เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาให้เป็นบุคลากรพยาบาลที่มีความรู้ ทักษะ และจริยธรรม มีความพร้อมที่จะเป็นพยาบาลที่มีคุณภาพ การพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความสามารถในการแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการพัฒนาจริยธรรมเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนานักศึกษาให้คิดดีทำดี ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการต่อสังคมและต่อตนเอง กระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ¹ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Life Long Learning)²

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการมุ่งเชื่อมโยงความรู้ ความคิดรวบยอด หรือทักษะเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย³ ทั้งนี้การจัด

การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนานักศึกษาไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข⁴ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น เป็นสถาบันการศึกษาพยาบาลที่มีนโยบายการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบ มีกิจกรรมการพัฒนานักศึกษาโดยใช้ระบบครอบครัวในบริบทของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น โดยเน้นการพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ⁵ ควบคู่กับการกล่อมเกลาคณะคุณธรรม จริยธรรม

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นอาจารย์พยาบาลของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น และเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนวิชาการสร้างเสริมสุขภาพ และการป้องกันการเจ็บป่วย ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในวิชาในหัวข้อ “การสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวม การป้องกันปัญหาสุขภาพ การใช้กระบวนการพยาบาลบนพื้นฐานทฤษฎีการดูแล

ด้วยความเอื้ออาทรในการสร้างเสริมสุขภาพ และการป้องกันการเจ็บป่วยของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุ” สำหรับนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 รุ่นที่ 11 ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2551 ซึ่งผู้วิจัยมุ่งหวังว่าการจัดการเรียนการสอนนี้จะช่วยพัฒนาการคิดและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในภาคทฤษฎี ช่วยเสริมสร้างวิธีการคิดอย่างเป็นระบบ การคิดวิเคราะห์ พัฒนาทักษะการคิดเชื่อมโยงและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบและความเอื้ออาทร รวมทั้งพัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสารเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนากระบวนการและผลลัพธ์ของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบในวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ใช้แนวคิดการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Students centered) และมุ่งผลลัพธ์ให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างเป็นระบบจนสามารถอธิบายถึงความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์ที่สำคัญซึ่งมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์อื่นทั้งเชิงกายภาพและเชิงสังคม⁶ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานกลุ่ม โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มในลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ อย่างแท้จริงด้วยตนเอง และสร้างเสริมความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น ชั้นปีที่ 2 รุ่นที่ 11 จำนวน 124 คน แบ่งกลุ่มทั้งหมด 8 กลุ่มๆ ละ 15-16 คน ที่เรียนวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2551

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative method) และเชิงคุณภาพ (Qualitative method) เพื่อนำมาใช้พรรณนาสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ วิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งระหว่างการจัดการเรียนการสอน และสิ้นสุดกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การถอดบทเรียน และการสนทนากลุ่ม การใช้แผนที่ความคิด และการใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการแบบประเมินสมรรถนะชั้นปีและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ตามการรับรู้ของตนเองของนักศึกษาภายหลังการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาภายหลังการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ แบบบันทึกการเรียนรู้และแบบการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา แบบทบทวนการเรียนรู้ แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม

การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ แบบประเมินสมรรถนะชั้นปีและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ และแบบประเมินความพึงพอใจ เท่ากับ 0.85, 0.81 และ 0.82 ตามลำดับ

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ชั้นเตรียมการสอนแบบบูรณาการได้ดำเนินการเขียนแผนการสอนแบบบูรณาการโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย ออกแบบการเรียนการ

สอนโดยใช้กรณีศึกษา สถานการณ์จริงในชุมชน การใช้กระบวนการกลุ่ม การใช้สุนทรียสนทนา การใช้แผนที่ความคิด การใช้วิจัยเป็นฐาน และการใช้โครงการงาน

ระยะที่ 2 ชั้นเตรียมการสอนแบบบูรณาการและชั้นการเรียนรู้จากผู้บริการจริงในชุมชนเป็นการจัดการเรียนรู้ในสภาพจริง โดยมีคำถามหลักให้จากการเรียนในชั้นเรียน ให้ผู้เรียนไปหาคำตอบจากบุคคลในชุมชน ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนมีกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์การศึกษาค้นคว้าบุคคลทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยมีผู้สอน ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ดูแลนักศึกษาอย่างเอื้ออาทรและร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนกับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สำหรับการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมจะมีทั้งในขณะที่เรียนในชั้นเรียน ในขณะที่เข้ากลุ่มอภิปราย การศึกษากับผู้รับบริการจริงซึ่งจะมีใน 3 ลักษณะ คือ ความซื่อสัตย์ ความผิดรับชอบ และความเอื้ออาทร

ระยะที่ 3 ชั้นการประเมินผลการสอนแบบบูรณาการ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือประเมินผลการสอนแบบบูรณาการที่หลากหลาย คือ การประเมินผลระหว่างปฏิบัติ (Formative evaluation) เพื่อสรุปการจัดการเรียนการสอนเป็นระยะ และหาทางปรับปรุงรูปแบบอย่างต่อเนื่อง และการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงและประเมินผลสัมฤทธิ์การวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Summative evaluation)

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยอาศัยความเป็นเหตุเป็นผล หรือสรุปผลการวิจัยตามประเด็นที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม กรณีศึกษา เอกสารประกอบการสอนแบบประเมินผลทั้งหมด สื่อการสอนอื่น ๆ และการประเมินบทบาทผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา

จริยธรรมการวิจัย เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งจึงต้องมีการพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ร่วมวิจัยในทุกขั้นตอน ข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัยครั้งนี้จะถูกเก็บเป็นความลับ ส่วนการนำเสนอข้อมูลและผลการวิจัยเป็นการนำเสนอในภาพรวม

ผลการวิจัย

1. ผลวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วยในปีการศึกษา 2550 ได้ข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในวิชา ดังนี้

1.1 ปัญหาและความต้องการของนักศึกษา คือ เนื้อหาวิชามากเกินกว่าหน่วยกิตที่กำหนด 2) ข้อสอบไม่ตรงกับความเข้าใจของนักศึกษา 3) นักศึกษาไม่มีจินตนาการในการนำไปใช้และไม่สามารถต่อยอดความเข้าใจจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้ 4) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ลดน้อยลง ดังตัวอย่าง

“...ครูก็สอนอย่างเดียวเพราะมีตัวอย่างมากมาย ที่อยากนำมาให้นักศึกษาได้รับทราบ...” (อาจารย์ที่ร่วมสอนวิชานี้มา 2 ปี..จากการสนทนากลุ่ม)

“...นักศึกษาเข้าห้องเรียนไม่ตรงเวลา บางคนแอบไปนอน เพราะกลุ่มนักศึกษามีมาก ทำให้อาจารย์ไม่ทันสังเกต...” (นักศึกษาที่ผ่านวิชานี้..จากการสนทนากลุ่ม)

1.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน จากการที่อาจารย์และนักศึกษาที่เคยเรียนวิชานี้มาได้ร่วมกันวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น จึงพบว่า แนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) ลดสาระที่ซ้ำซ้อนกันโดยการบูรณาการ เนื้อหาของวิชานี้จากหลายเรื่อง 2) ลดความซ้ำซ้อนในการเรียนเรื่องที่เรียนมาแล้ว 3) ลดความซ้ำซ้อนในการเรียนตามกลุ่มเป้าหมาย 4) จัดการเรียนจากสถานการณ์ในชีวิตจริงของผู้บริการ 5) สร้างบรรยากาศที่ทำทลายความคิด ความเชื่อ และความสามารถของผู้เรียน 6) สร้างบรรยากาศการเรียนแบบการทำงานเป็นกลุ่ม และสร้างกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบร่วมกับผู้อื่น 7) เสริมสร้างทักษะเชิงคุณธรรม จริยธรรม ดังตัวอย่าง

“...เรื่องนี้นักศึกษาเรียนมาแล้ว ไม่ต้องสอนซ้ำให้นักศึกษากลับไปทบทวนและมีการบันทึกการเรียนรู้จากนั้นอาจารย์ก็ทบทวนในชั้นเรียน...” (อาจารย์ที่ร่วมสอนวิชานี้มา 5 ปี..จากการสนทนากลุ่ม)

“...การลงศึกษาในสถานการณ์จริงต้องมีแนวทางหรือแนวคำถามหลักให้กับนักศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและเป็นประโยชน์กับการเรียนจริง ๆ...” (นักศึกษาที่ผ่านวิชานี้..จากการสนทนากลุ่ม)

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบในวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย

การพัฒนาครั้งนี้เป็นการพัฒนาทั้งความรู้เชิงทฤษฎี คุณลักษณะส่วนบุคคลที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนที่หลากหลายนและแปลกใหม่ เช่น การศึกษาผู้รับบริการจริงในชุมชน การประชุมกลุ่มย่อย การใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา การสรุปความคิดรวบยอดด้วยแผนที่ความคิดทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกท้าทาย สนุกกับการเรียน นักศึกษามีโอกาสสะท้อนแนวคิดซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้แก่ การเรียนโดยใช้ผังความคิด (Mind mapping) แบ่งกลุ่มระดมสมอง ซึ่งเป็นการเสริมการเรียนรู้แบบกลุ่ม (Group learning) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) โดยให้กลุ่มผู้เรียนทำงานร่วมกัน แบ่งหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อน การใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา จนก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ร่วมกัน วิธีการจัดการเรียนรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเองและผู้รับบริการอย่างเป็นองค์รวมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้เกิดความรู้ เกิดการพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนผ่านวิธีการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาจริงในชุมชน เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เลือกและสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าอย่างลุ่มลึกด้วยตนเอง และใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา รู้จักการทำงานอย่างมีระบบ รู้จักการวางแผนการทำงาน ฝึกการคิดวิเคราะห์และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย

เมื่อสิ้นสุดการเรียน นักศึกษาสามารถแสดงข้อคิดเห็นได้ดีขึ้น กล้าแสดงออกมากขึ้น มีความสุขในการเรียน และช่วยเหลือกันมากกว่าการเรียนแบบอื่น ดังตัวอย่าง

“การสร้างสัมพันธภาพกับผู้รับบริการเป็นสิ่งที่จำเป็นในการเก็บข้อมูล และจำเป็นสำหรับวิชาชีพพยาบาล” (นักศึกษาหญิงชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชานี้...จากการสนทนากลุ่ม)

“นักศึกษามีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระหลากหลาย ได้เรียนรู้จากความคิดเห็นที่เหมือนกันและแตกต่างกัน พัฒนาการบวนการคิดวิเคราะห์ห้อย่างบูรณาการและเป็นระบบ” (นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่ศึกษากรณียุคสมัยรุ่น...จากการสนทนากลุ่ม)

3. การประเมินผลการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบในวิชาการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย

3.1 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ พบว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.21$, $SD = 0.14$) โดยเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าส่วนใหญ่ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนและผู้รับบริการ ($\bar{x} = 4.29$, $SD = 0.46$) การจัดการเรียนรู้ให้โอกาสผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ มากขึ้นภายใต้การแนะนำปรึกษาของผู้สอนอย่างใกล้ชิด ($\bar{x} = 4.28$, $SD = 0.58$) และจากการทบทวนบทเรียนและการสัมภาษณ์ พบว่า กระบวนการเรียนการสอนมีวิธีการเรียนการสอนที่น่าสนใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ ที่มีบรรยากาศเป็นกันเอง ทำให้นักศึกษากล้าแสดงความคิดเห็น ไม่เครียด เป็นการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ทำให้นักศึกษาเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาค้นคว้าและมีความคิดที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ พบว่า นักศึกษาส่วนมากได้มีโอกาสในการพัฒนามากถึงมากที่สุดในการแสวงหาความรู้ การเรียนที่หลากหลายนวิธีตามความถนัดของตนเอง ได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน ได้เชื่อมต่อประสบการณ์การเรียนกับชีวิตจริง การเรียนวิชาอื่นและได้ทำงานเป็นทีมและข้อที่มีคะแนนมากที่สุดคือ มีโอกาสฝึกการทำงานเป็นทีม ความมีวินัย และความรับผิดชอบมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนและกลุ่ม

3.3 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้านการวัดและการประเมินผล พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.18$, $SD = 0.33$) โดยเมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่

ระบบการวัดผลและการประเมินผลมีความสอดคล้องกับสมรรถนะทางวิชาชีพในรายวิชากำหนด ($\bar{x} = 4.44$, $SD = 0.50$) ผู้สอนนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ที่มุ่งสู่การสรุปความรู้ร่วมกันของผู้เรียน ($\bar{x} = 4.23$, $SD = 0.68$) ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง โดยการสังเกตพฤติกรรมในขณะทำกิจกรรมของผู้เรียน ($\bar{x} = 4.18$, $SD = 0.38$) ผู้สอนมีการประเมินผลร่วมกันในหลายกิจกรรมส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ ($\bar{x} = 4.15$, $SD = 0.58$) การประเมินผลมีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และการคิดอย่างเป็นระบบทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ($\bar{x} = 3.94$, $SD = 0.64$)

3.3 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีดังนี้

1) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านการพัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ ด้านการพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบและด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นทั้ง 3 ด้านในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.36$, $SD = 0.43$), ($\bar{x} = 4.20$, $SD = 0.19$) และ ($\bar{x} = 4.44$, $SD = 0.13$) ตามลำดับ

จากการถอดบทเรียน พบว่า กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาในหลายด้าน เช่น การจัดระบบความคิด การโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ และมีเหตุผล ฝึกความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม เสริมสร้างความสามัคคี ความร่วมมือกันทำงาน และการตรงต่อเวลา

2) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้สอน พบว่า ผู้สอนได้เรียนรู้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการ และการเขียนแผนการสอน ซึ่งหลายหัวข้อที่นำมาบูรณาการเพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อนเป็นลำดับขั้นตอน/สอนง่าย มีการพัฒนาการสอนหลากหลายกิจกรรมที่ผู้สอนได้พัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการประเมินกระบวนการเรียนการสอน ผลการเรียนการสอนบรรยากาศไม่จำเจเปลี่ยนสถานที่ตามโจทย์หรือประเด็นคำถาม ออกแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ของวิทยาลัยได้

บทเรียนที่ได้ คือ หน้าที่ของผู้สอนไม่ว่าจะเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบใด ต้องสร้างนักศึกษาให้มีคุณภาพ อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ

ในสาขานั้นจะเป็นสิ่งที่ท้าทายนักศึกษา เพราะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะต้องพัฒนาความต้องการของนักศึกษา พัฒนาการทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความอดทน ทักษะการแก้ปัญหา การคิดอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการยังส่งเสริมให้ผู้สอนได้มีการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ และปรับกระบวนการที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาและผลิตนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษาได้เป็นอย่างดี การฝึกสังเกต การฝึกบันทึก และการให้ข้อมูลย้อนกลับ การฝึกการเสริมแรงให้กับนักศึกษา เตรียมทั้งเนื้อหาและวิธีการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ใส่ใจนักศึกษาเป็นรายบุคคล แสดงความเอื้ออาทรและเป็นกัลยาณมิตรกับนักศึกษา จัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้คิด ปรับปรุงตนเอง และแสดงออกอย่างสร้างสรรค์จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้จากกลุ่ม ใช้สื่อการสอน ใช้แหล่งเรียนรู้สภาพการณ์จริง และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

3.4 การรับรู้ของนักศึกษาหลังสิ้นสุดการเรียนเกี่ยวกับสมรรถนะรายชั้นปีและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่า คะแนนรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.28$, $SD = 0.25$) สมรรถนะรายชั้นปีรายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ ทำงานเป็นทีม และติดต่อสื่อสารกับบุคคล ครอบครัว กลุ่มคน และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เท่ากัน ($\bar{x} = 4.67$, $SD = 0.47$) ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ สอนและให้คำปรึกษาทางสุขภาพ ($\bar{x} = 3.98$, $SD = 0.58$) ส่วนการประเมินคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ตามการรับรู้ของตนเองของนักศึกษาเมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.36$, $SD = 0.43$) รายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ เป็นผู้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดเป็นระบบและแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ($\bar{x} = 4.67$, $SD = 0.47$) ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีความสามารถใช้ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในสังคมได้แก่ การใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง

ใช้ภาษาสากลในระดับที่สื่อสารได้อย่างน้อย 1 ภาษา และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ($\bar{x} = 3.85$, $SD = 0.54$)

4. ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, $SD = 0.13$) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านผู้สอน ($\bar{x} = 4.30$, $SD = 0.46$) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ($\bar{x} = 4.40$, $SD = 0.49$) ด้านการวัดและการประเมินผล ($\bar{x} = 4.34$, $SD = 0.48$) ด้านรูปแบบกิจกรรม ($\bar{x} = 4.28$, $SD = 0.45$) ตามลำดับ

5. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ นักศึกษาขาดการเตรียมตัวก่อนเรียนโดยเฉพาะในช่วงโมงแรกๆ ทั้งในด้านการเตรียมความรู้ การเตรียมเอกสาร การทำความเข้าใจเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ศึกษา นักศึกษามีศักยภาพพื้นฐานที่ค่อนข้างแตกต่างกัน จำนวนนักศึกษาในกลุ่มใหญ่เกินไป นักศึกษามีประสบการณ์ในการจัดบริการสุขภาพในชุมชนค่อนข้างน้อย จึงมีอุปสรรค ในการจินตนาการถึงกิจกรรมบางอย่างที่ต้องการจึงจำเป็นต้องได้รับการชี้แจงที่ต้องได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา ประจำกลุ่มอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย และสรุปร่วมกันระหว่างกลุ่ม มีความเหมาะสมมาก ได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม สร้างความคิดเชิงระบบ มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และสร้างการเรียนรู้ที่บูรณาการเป็นองค์รวมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อไป

การอภิปรายผล

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและการคิดอย่างเป็นระบบใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายและแปลกใหม่ เช่น การศึกษาผู้รับบริการจริงในชุมชน การประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา การสรุปความคิดรวบยอดด้วยแผนที่ความคิด เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ได้ดี มีความน่าสนใจ ทำให้เห็นภาพจริง ๆ รวมถึงได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในวัยที่ศึกษาทั้งในด้านทัศนคติ ความเชื่อ วิธีการดูแลสุขภาพของบุคคลทั้งยามปกติและยามเจ็บป่วย รวมทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ

จะเห็นได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอนในสภาพจริง ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม⁷ และเป็นการพัฒนาเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด⁸ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในการศึกษาพยาบาลต้องพัฒนาทั้งความรู้ ทัศนคติต่อผู้รับบริการและวิชาชีพ การปฏิบัติตามหลักวิชาการทั้งทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หรือการแพทย์ทางคลินิกและศาสตร์ด้านมนุษยวิทยา มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้รับบริการ และสามารถนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงควรมีความหลากหลาย เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และมีการวัดและการประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยประเมินจากการปฏิบัติ และประเมินตามสภาพจริง³ ซึ่งการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะทำให้คนมีความสมบูรณ์มากขึ้น มีความรู้ที่มีความหมายมากขึ้น⁹

การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ นักศึกษาส่วนมากได้มีโอกาสในการพัฒนา มากถึงมากที่สุดในการแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ที่หลากหลายวิธีตามความถนัดของตนเอง ได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน ได้เชื่อมต่อประสบการณ์การเรียนรู้กับชีวิตจริง การเรียนวิชาอื่นและได้ทำงานเป็นทีม และข้อที่มีคะแนนมากที่สุด คือ มีโอกาสฝึกการทำงานเป็นทีม ความมีวินัย ความรับผิดชอบและมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนและกลุ่ม^{10,11} ซึ่งจากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการทำให้ผู้เรียนที่ได้พัฒนาทั้งความรู้ ความคิด แนวทางการปฏิบัติ และอารมณ์ความรู้สึก กระบวนการทำงานเป็นกลุ่มจึงหล่อหลอมทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพแก่สมาชิกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของหลายการศึกษาที่ผ่านมา^{12,13,14} จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านกระบวนการคิด และได้ลงมือกระทำกับประสบการณ์ จริงใกล้ๆ ตัว และเกิดขึ้นในชีวิตจริงหรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด สอดคล้องกับข้อเสนอแนะ จากการศึกษาของหลายการศึกษาที่ผ่านมา^{14,15,16} ที่เสนอแนะไว้ว่า วิธีการเรียนการสอนที่ดีไม่ควรแยกจากวิถีชีวิตและควรเน้นการปฏิบัติ

ด้วยความเต็มใจ และสนใจเรื่องที่เรียน เรียนตามความถนัดของตน และเล็งเห็นประโยชน์ในสิ่งที่เรียน เพื่อการนำไปใช้ในวิถีชีวิตของตนหรือนำไปพัฒนาผู้รับบริการ จะทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนมากขึ้น และจะเป็นอีกแรงที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งใจเรียน ค้นหาข้อมูล และหาวิธีการสร้างความรู้มากขึ้นจึงช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเก่งขึ้นด้วย

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนแบบบูรณาการ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับสูง ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นลักษณะหนึ่งของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม หรือการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งครูจะมีบทบาทเปลี่ยนแปลงไป แทนที่จะถ่ายทอดความรู้แล้วให้ผู้เรียนทำตาม ครูต้องพยายามหาทางทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง^{16,19} การที่ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง การช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน แบ่งหน้าที่และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองจะทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของตนเอง และผู้อื่น^{20,21,22,23} เมื่อวิเคราะห์รายด้าน พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมการบูรณาการมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการทำกิจกรรมบูรณาการ อาจารย์ต้องให้ความสนใจอธิบายวิธีการทำกิจกรรม ตรวจสอบความเข้าใจได้ และติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับวิธีการทำกิจกรรมบูรณาการของนักศึกษาแต่ละกลุ่ม ซึ่งทำให้นักศึกษามีสัมพันธภาพที่ดีกับอาจารย์และทำให้นักศึกษารู้สึกว่าตนเองได้รับความสนใจจากอาจารย์ ความรู้สึกเช่นนี้ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. นำการเรียนการสอนนี้ไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งการเรียนการสอนที่เป็นภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาที่ต้องการพัฒนาทั้งองค์ความรู้ การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดแบบองค์รวม รวมทั้งทัศนคติ การปรับตัวพฤติกรรม และแนวปฏิบัติตลอดจนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา
2. การเรียนการสอนแบบนี้ ควรมีสัดส่วนผู้สอนต่อผู้เรียนไม่มากนัก คือ กลุ่มละ 15-16 คน จึงจะมี

ความเหมาะสม และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ถ้าใช้เวลาเฉพาะที่กำหนดให้ยังไม่เพียงพอ

3. รูปแบบวิธีการเรียนการสอนควรจัดตามสภาพจริง ซึ่งมีทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จะทำให้เกิดการพัฒนา นักศึกษาแบบองค์รวมและสมบูรณ์ขึ้น

4. ควรมีการส่งเสริมให้จัดในทุกรายวิชา ทั้งหลักสูตรที่สามารถทำได้และควรมีการจัดทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อฝึกการคิดเป็นระบบ อ่านเป็น และการประยุกต์ใช้ได้

5. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ เพื่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย. การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความคิดวิจารณ์ญาณทางพยาบาลศาสตร์. วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538; 7 (2): สิงหาคม 2538.
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด; 2542.
3. สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: บุ๊ค พอยท์; 2546.
4. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน: เพื่อเตรียมความพร้อมการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี; 2543.
5. มกราพันธุ์ จุฑารส. การคิดอย่างเป็นระบบ: การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน. นนทบุรี: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก; 2551.
6. Neuliep JW. Assessing the reliability and validity of the Generalized Ethnocentrism Scale. Journal of Intercultural Communication Research 2002; 31: 201-215.
7. วิเศษ ชินวงศ์. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์; 2544.

8. วัฒนพร ระงับทุกข์. แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช; 2543.
9. ลำลี รักสุทธิ และคณะ. เทคนิควิธีการพัฒนาหลักสูตร: หลักสูตรแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์; 2544.
10. สุกิมล ว่องวานิช. ทิศทางใหม่และมาตรฐานของการประเมินผู้เรียน. ในรวมบทความการประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2546.
11. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครูต้นแบบ: การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา; 2545.
12. กัญทิลา อธิรัตน์, วราภรณ์ ทะมั่งกลาง, ศุภรัตน์ เวชสุวรรณ. การพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวิชาปฏิบัติการพยาบาล ผู้รับบริการที่มีภาวะสุขภาพจิตเป็ยงเบนในคลินิก. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2543.
13. กนกวรรณ พุ่มทองดี, พรณวดี ตันตศิรินทร์, จงกมลศรีจักรโคตร. การจัดกิจกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวิชาปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพเป็ยงเบน 2. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2544.
14. มยุรี ลีทองอินทร์, ศิริมาศ ปิยะวัฒนพงศ์, ประสพสุขศรีแสนปาง, เพชรไสว ลิ้มตระกูล. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวิชาปฏิบัติการบำบัดทางการพยาบาลเบื้องต้น. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2545.
15. สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, กฤตยา แสงเจริญ. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช 2. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2544.
16. สมจิต แดนสีแก้ว และคณะ. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในหัวข้อกระบวนการพยาบาลชุมชน. (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2545.
17. วิทย์ มูลคำ, อรทัย มูลคำ. 20 วิธีการจัดการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์; 2545.
18. ทิศนา แคมมณี และคณะ. การพัฒนากระบวนการคิด. นครปฐม : ศูนย์ศึกษาพัฒนาครู คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม; 2549.
19. ทิศนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2545.
20. สุมณฑา พรหมบุญ และคณะ. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ; 2540.
21. หทัยชนก บัวเจริญ, ดวงใจ ลิ้มโตโสภณ. การพัฒนาการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: กรณีศึกษาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น และปฏิบัติการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น. วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2552; 27(2): 57-64.
22. พรทิพย์ บุญพวง, ศรีเทียน ตรีศิริรัตน์, ปชานัญญ์ ตันติโกสม. ผลการดำเนินโครงการสอดแทรกการเรียนการสอนจริยธรรมเชิงพุทธในวิชาภาคปฏิบัติการพยาบาล. วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2550; 25(2): 61-67.
23. จุฬารัตน์ โสตะ, พรทิพย์ คำพอ, ภาณี ฤทธิมาก, ณัชชานนท์ เขาลาด. แนวทางการพัฒนาการสอดแทรกการสร้างเสริมสุขภาพในการเรียนการสอน. วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2550; 25(2): 68-75.